Áttekintés a web akadálymentesítés helyzetéről az Európai Unióban

Szerző: Márkus Norbert

Informatika a Látássérültekért Alapítvány

Az elmúlt két évben a pandémia miatt sok százmillió ember mindennapjainak vált részévé a távmunka, az elektronikus ügyintézés vagy a távoktatás, és egy időre szinte minden tudományos, kulturális és sportrendezvény közönségének is át kellett költöznie az online térbe. Ez a hirtelen megnövekedett igény egyrészt felgyorsította a digitalizáció folyamatát, másrészt nagyon sok ember éppen emiatt került kapcsolatba a számítástechnikával és volt kénytelen új technológiákkal megismerkedni. Ezzel együtt az akadálymentességi problémák is fokozottabban jelentkeztek, hisz egyre több fogyatékkal élő vagy idős ember kezdett el olyan digitális lehetőségeket használni, amelyek helyett korábban más megoldásokat választott.

Az Európai Unióban éppen ezen a nyáron megnövekedett figyelem irányult főként a digitális akadálymentesség egységes szabályozására, ezen a területen különösen mozgalmas időszaknak lehettünk tanúi. Lezárult a közszférabeli szervezeteket érintő európai web akadálymentességi irányelv (WAD) tagállami alkalmazásának közel másfél évig tartó felülvizsgálata az Európai Bizottság számára, valamint ezzel szinte egy időben elérkezett a jóval szélesebb alkalmazási körre kiterjedő, új európai akadálymentességi irányelv (EAA) nemzeti jogrendekbe való átültetésének határideje, egyúttal dolgozni kezdtek az új irányelvhez kapcsolódó hat európai szabványon is. Az alábbiakban a két irányelvvel kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat foglaljuk össze és kiemeljük a két direktíva közti leglényegesebb különbségeket. Remélhetőleg néhány éven belül az életünk számos olyan területén tapasztalhatunk majd átfogó javulást az akadálymentesség helyzetében, ahol korábban csak elszigetelt és részleges megoldásokkal találkozhattunk.

WAD és EAA, avagy az EU akadálymentességi irányelveiről röviden

Az Európai Unióban eddig két olyan irányelv került elfogadásra, mely a nem épített környezet akadálymentességével (is) foglalkozik. Az első a 2016-ban elfogadott web akadálymentességi irányelv vagy direktíva, angolul Web Accessibility Directive (WAD), mely a közszférabeli szervezetek honlapjainak és mobilalkalmazásainak akadálymentességét írja elő. Az irányelvet 2018-ig ültették át a tagállamok a jogrendjükbe, majd 2019- és 2021 között három lépcsőben terjedt ki az érvényessége az érintett honlapokra és mobilalkalmazásokra. Ez a direktíva tehát már évek óta hatályban van és a gyakorlati alkalmazásáról számottevő tapasztalat gyűlt össze az uniós országokban.

A másik a 2019-ben elfogadott európai akadálymentességi irányelv vagy direktíva, angolul European Accessibility Act (EAA), mely egyes –főként digitális– termékek és szolgáltatások akadálymentességének biztosítását célozza, és nem korlátozódik a közszférára, illetve a weboldalakra és mobilalkalmazásokra. Ez év júniusáig kellett átültetni a nemzeti jogrendekbe, de ez mindössze négy tagállamban történt meg

határidőre. A Magyar Közlönyben például július 22-én jelent meg a jogszabály. Az irányelv gyakorlati alkalmazásának 2025. júniusi megkezdését egy hároméves felkészülési időszak előzi meg az egész unióban. A hatályba lépését követően több érintett terület haladékot vagy mentességet kap akár egészen 2030-ig, ezért az új irányelv alkalmazása mintegy nyolc év múlva válik teljeskörűvé. Mivel a vonatkozó EU-joganyag jelentős része magyar nyelven nem, vagy csak gépi fordításban érhető el, ezért az irányelv többféle rövid megnevezése is megtalálható az interneten. Hivatkoznak rá európai akadálymentesítési irányelvként, de európai akadálymentesítési intézkedéscsomagként is. Az irányelv fenti közkeletű rövid angol elnevezése alapján az EU hivatalos weboldalain magyarul Európai Akadálymentességi Törvényként is említik.

A két irányelv közhasználatú rövid nevének hasonlósága és a magyar elnevezések bizonytalanságai miatt az alábbiakban az egyértelműség érdekében az angol rövidítésükkel hivatkozunk rájuk: a közszférát érintő irányelv rövidítése WAD, a termékekre és szolgáltatásokra vonatkozó irányelvé pedig EAA.

A WAD-ről bővebben

Az unió a webes akadálymentesség jogi szabályozását a közszférával kezdte. Ezzel a céllal született az (EU) 2016/2102 irányelv a közszférabeli szervezetek honlapjainak és mobilalkalmazásainak akadálymentesítéséről. Ezt röviden európai web akadálymentességi irányelvnek vagy direktívának nevezik, angolul Web Accessibility Directive (WAD). Az irányelv a magyar jogba a 2018. évi LXXV. törvény révén lett átültetve. A tagállamokban az irányelvet 2019. szeptembere óta kell alkalmazni. Az irányelv szorgalmazza többek között a web akadálymentesítési képzések elősegítését, és az EU-n belül a szabványok harmonizációját is célozza, így a nemzeti jogszabályok követelményei jelenleg egységesen az IKT-termékek és szolgáltatások közbeszerzésével kapcsolatos akadálymentességi követelményekről szóló új európai szabvány, azaz az EN 301 549 v3.2.1 (2021-03) harmonizált európai szabvány A. mellékletén alapulnak.

Az irányelv számos kivételt enged meg, így mentesülhetnek az alkalmazása alól többek között a műsorközlők, az oktatási intézmények és a non-profit szervezetek, valamint nem szükséges akadálymentesíteni az élő hang- és videótartalmakat sem.

Az érintett honlapokon és mobilalkalmazásokban rendszeresen akadálymentességi nyilatkozatot kell közzé tenni. A nyilatkozatnak egyebek közt leírást kell tartalmaznia arról, hogy a felhasználó miként jelentheti az akadálymentességi problémákat, illetve hogyan kérelmezheti a számára hozzáférhetetlen információt. Az elégtelen válasz esetén igénybe vehető panaszkezelési mechanizmusra mutató linket is tartalmaznia kell az akadálymentességi nyilatkozatnak.

Tagállamonként ellenőrző hatóságokat állítottak fel, melyek a direktívához elfogadott végrehajtási határozatban előírt módszertan szerinti gyakorisággal és mintavételezéssel ellenőrzik a honlapokat és mobilalkalmazásokat és segítik a hiányosságok kijavítását.

A direktíva értelmében a tagállamoknak 2021. december 23-ig jelentést kellett küldeniük az Európai Bizottságnak a vizsgálatok eredményével, a tapasztalatokkal és tanulságokkal, valamint a képzési és tájékoztatási tevékenységekre vonatkozó információkkal. A jelentésnek továbbá tartalmaznia kellett az érdekelt felekkel (a fogyatékossággal élő személyek vagy idős személyek szervezeteivel, a társadalmi partnerekkel, az ágazattal és más felekkel) folytatott konzultációra, valamint az akadálymentességgel kapcsolatos szakpolitika terén történt fejlemények közzétételére szolgáló eljárások leírását is. Az összes jelentés tartalmát akadálymentes formában közzé kell tenni.

A Bizottság által megbízott konzorcium 2022. június 23-ig elvégezte az irányelv unión belüli alkalmazásának felülvizsgálatát. Ennek nyomán a jövőben maguk a követelmények, de akár az ellenőrzés módszerei is módosulhatnak vagy bővülhetnek. A bizottsági felülvizsgálat eredményéről és megállapításairól egy további cikkben számolunk be.

Az EAA-ről bővebben

Az unió a közszféra után nem közvetlenül a kereskedelmi szektor akadálymentességének jogi szabályzását tűzte napirendre. Ehelyett a jellemzően hosszú ideje megoldatlan vagy részlegesen, illetve eltérő módon megoldott akadálymentességű, főként digitális termékek és szolgáltatások számára kívánt az EU területén egységes követelményrendszert teremteni, tekintet nélkül arra, hogy milyen típusú szervezet állítja elő a terméket vagy biztosítja a szolgáltatást. Ezt a célt szolgálja a (EU) 2019/882 irányelv a termékekre és a szolgáltatásokra vonatkozó akadálymentességi követelményekről, melyre röviden európai akadálymentességi direktívaként, angol rövidítéssel EAA-ként hivatkozunk. Az irányelv a magyar jogba a termékekre és a szolgáltatásokra vonatkozó akadálymentességi követelményeknek való megfelelés általános szabályairól szóló, 2022. évi XVII. törvény révén lett átültetve. A tagállamokban az irányelvet 2025. június 28-tól kezdve kell majd alkalmazni.

Az EAA az akadálymentesség szempontjából egységes szabályozású belső piac megteremtését célozza, amivel elősegíti az akadálymentes termékek és szolgáltatások határokon átnyúló kereskedelmét és igénybe vételét. Az eltérő nemzeti jogszabályok megszűnésével nagyobb piachoz juthatnak az érintett vállalkozások, ami versenyképesebb árakat eredményezhet, ez pedig előnyös a fogyatékkal élő és idős emberek számára, ugyanakkor hozzájárulhat a munkalehetőségek bővüléséhez is.

Az EAA egyebek között az alábbi termékekre vonatkozik: számítógépek és operációs rendszerek; fizetési terminálok, pénzkiadó automaták, jegykiadó és utasfelvételi automaták, interaktív önkiszolgáló információs terminálok, stb.; okostelefonok és egyéb távközlési berendezések; digitális TV-készülékek; és az e-olvasók.

Az EAA továbbá az alábbi szolgáltatásokra is vonatkozik: telefonszolgáltatások; audiovizuális szolgáltatások; a légi, autóbuszos, vasúti és vízi közlekedéssel kapcsolatos szolgáltatások, mint például a webhelyek, mobilszolgáltatások,

elektronikus jegyek és a tájékoztatás, beleértve az információs képernyőket; lakossági bankolás, illetve az e-kereskedelem céljára szolgáló honlapok és mobilalkalmazások; e-könyvek; és a 112-es segélyhívó telefonszám.

Az akadálymentességi követelmények kiterjednek a termékhez vagy szolgáltatáshoz kapcsolódó dokumentumokra, így például az elektronikus számlákra és a használati utasításokra is. Az EAA továbbá lehetőséget biztosít a tagállamoknak arra, hogy megköveteljék az épített környezet megfelelőségét is az akadálymentesség feltételeit teljesítő szolgáltatásokkal.

Az Európai Bizottság kezdeményezte az akadálymentességgel kapcsolatos, már meglévő európai szabványok (az EN301549, az EN17161 és az EN17210) kibővítését és három új szabvány kidolgozását (a nemdigitális információkról, az ügyféltámogatásról és szolgáltatási központról, valamint a 112-es segélyhívó számról) az uniós szabványügyi szervezeteknél, például az Európai Szabványügyi Bizottságnál (CEN) és más, érintett szabványügyi hatóságoknál (ETSI, CENELEC). Ezt követően az EAA alkalmazását támogató európai szabványokat a nemzeti szabványügyi hatóságok honosítják (hazánkban a Magyar Szabványügyi Testület).

Nem kell megfelelniük az EAA követelményeinek a honlapokon és a mobilalkalmazásokban a harmadik fél tulajdonában lévő tartalmaknak, valamint az elérhető online térképeknek és térképszolgáltatásoknak, viszont a navigációs célú térképekhez az alapvető információkat akadálymentes digitális formában kell rendelkezésre bocsátani. Mentesülnek továbbá a 2025. június 28. előtt készített videók, diák és más irodai formátumú anyagok, valamint azok az archivált tartalmak is, melyeket 2025. június 28. után már nem frissítenek vagy szerkesztenek.

Az EAA követelményeinek teljesítése alól mentesülnek a szolgáltatásokat nyújtó mikrovállalkozások is, tehát az olyan, tíz főnél kevesebb személyt foglalkoztató vállalkozások, amelyek éves árbevétele vagy mérlegfőösszege nem haladja meg a 2 millió Eurót. Továbbá indoklási és jelentési kötelezettség mellett bizonyos mértékű mentességet kaphatnak azok az üzemeltetők, amelyekre aránytalanul nagy terhet ró a teljeskörű akadálymentesség biztosítása.

A tagállamok elhalaszthatják a 112-es segélyhívó számra vonatkozó követelmények teljesítését 2027. június 28-ig. A közelmúltban elfogadott 2022. XVII. törvény alapján úgy tűnik, hogy Magyarország nem él ezzel a lehetőséggel.

2030. június 28-áig a szolgáltatók továbbra is nyújthatnak szolgáltatásokat olyan, az EAA követelményeinek nem megfelelő termékek felhasználásával, amelyeket 2025.június 28-a előtt jogszerűen használtak hasonló szolgáltatások nyújtására, és eddig az időpontig a 2025. június 28-a előtt már érvényben lévő szolgáltatási szerződések is érvényben maradhatnak.

A 2025. június 28-a előtt jogszerűen működő, nem megfelelő akadálymentességű önkiszolgáló terminálok is üzemben maradhatnak a cseréjükig, de legfeljebb a használatba vételüket követő húsz évig. Mentesülnek továbbá a személyszállító járművekbe gyárilag beépített utasterminálok is.

Az EAA is előírja az érintett szervezetek és vállalkozások számára akadálymentességi nyilatkozat közzétételét, valamint visszajelzési és panaszkezelési mechanizmus biztosítását. Egy az EU-ban nemrég lezárult, és egy másik, jelenleg is zajló felmérés szerint sok felhasználó egyáltalán nem tud az akadálymentességgel összefüggő hibabejelentési és panasztételi lehetőségekről, illetve, ha tud is róluk, csekély jelentőséget tulajdonít nekik. A következő évek fontos feladata lesz a szóban forgó mechanizmusok fontosságának tudatosítása, mivel az ellenőrző hatóságok leginkább az ilyen bejelentéseknek a révén értesülhetnek a problémákról és szankcionálhatják a hibák késedelmes vagy nem megfelelő javítását.

Az EAA alkalmazásának kezdetétől az unióban csak az irányelvvel összhangban lévő termékek tervezhetőek, gyárthatóak, importálhatóak és hozhatók forgalomba, valamint csak ilyen szolgáltatások biztosíthatóak. A gyártóknak, az importőröknek, a forgalmazóknak és a szolgáltatóknak –saját megfelelőségi eljárás lefolytatásával– meg kell győződniük arról, hogy a termékeik és szolgáltatásaik megfelelnek az akadálymentességi követelményeknek. Meg nem felelés esetén kötelesek értesíteni az érintett tagállamok ellenőrző hatóságait. A gyártóknak, az importőröknek és a forgalmazóknak azonnal intézkedniük kell, ha egy termék már nem felel meg a jogszabálynak. Az importőrök elsődleges feladata annak megakadályozása, hogy az unión kívülről az akadálymentességi követelményeknek nem megfelelő termék kerüljön a belső piacra. Az ilyen termékekről tájékoztatniuk kell a gyártót és a piacfelügyeleti hatóságokat.

Minden tagállamban ellenőrző hatóság ellenőrzi, hogy a jogszabály hatálya alá tartozó termékek és szolgáltatások megfelelnek-e az akadálymentességi követelményeknek. Figyelemmel kíséri, hogy a panaszok vagy a megnemfelelésről szóló beszámolók nyomán a piaci szereplők a hiányosságokat a határidőn belül orvosolják-e. Akár jogi eszközökkel, szükség esetén büntetésekkel (például pénzbírsággal, illetve a terméknek vagy a szolgáltatásnak a piacról történő kivonásával) kikényszeríti a panasszal érintett követelmények teljesítését. Az ellenőrző hatóság tehát a piaci szereplő önkéntes bejelentése vagy a felhasználó panasza, illetve az ellenőrző hatóság vagy bíróság előtt indított eljárás révén értesül az irányelvnek való megnemfelelésről, így ezekben az esetekben tud intézkedni. Az ellenőrző hatóság együttműködik a fogyatékos személyekkel és a fogyatékos személyek érdekeit képviselő szervezetekkel.

A tagállamok először 2030. január 31-ig, ez után pedig öt évente jelentést küldenek az Európai Bizottságnak a jogszabály alkalmazásáról. A bizottság pedig először 2030. június 28-ig, majd ötévente elvégzi az irányelv unión belüli alkalmazásának felülvizsgálatát, és az erről készített jelentést megküldi az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak és más uniós testületeknek.

Az európai akadálymentességi direktívával (EAA) kapcsolatban jelentősebb fejleményekre jogszabályi és gyakorlati téren legközelebb 2025 nyarán lehet számítani.